

Pasvalio P. Vileišio vid. mokyklos  
XII<sup>b</sup> klasės mokinė  
Raimunda Šleivytė

## Žmogus ir žemė - tai ta pati esmė

Jau senų senovėje mūsų protėviai garbino žemės motiną - Žemyną. Ji buvo deivė, tvarkanti javų derlių, baudžianti tuos, kurie tingėdavo dirbti. Lietuviai savo žemę ne tik gerbė, bet ir mylėjo, saugojo nuo išibrovėlių. Todėl reikšdami pagarbą, ją dažnai bučiuodavo, kalbėdami: "Žeme, motina mano, iš tavęs atėjau ir į tave pavirsiu" arba "Žeme mano, motina mano, iš tavęs atėjau ir vėl noriu atgal pareiti". Tad jau gilioje senovėje žmonės jautė ryšį su žeme ir tikėjo, jog žmogus ir žemė - tai ta pati esmė.

Visa tai atsispindi ir mūsų protėvių kūrinuose. Šiandien prie K. Donelaičio ir I. Simonaitytės, vaizduojančių Mažąją Lietuvą, Žemaitės ir M. Valančiaus Žemaitijos vaizdų, Vaižganto Rytų Aukštaitijos ir V. Krėvės Dzūkijos prisijungė ir M. Katiliškis, aprašęs Šiaurės Lietuvą. Jis savo kūryboje, o būtent novelių romane "Užuovėja", dar kartą parodo meilę žemei ir vidinę sąjungą su ja. Šio kūrinio autorius pasakoja apie tokį lietuvišką kaimą, kokį jis pats pažįsta, koks nuolat stovi jo akyse. Tiek ryškiai matoma, tiek giliai paslėptą veikėjų ryšį su žeme, gamta bei juos supančia aplinka galima išvelgti beveik visame novelių romane. Novelėje "Lietus" pasakojas stebėdamas debesis, dangų lyg veidrodyje mato žemę. Netikėtai dangus prakiūra. Iš tos spragos "kaip miežio varpos akuotai, platėdami į žemę, išbėga geltoni spinduliai. Jiems įkandin pasileidžia pirmieji lašai". Lašai lyginami su grūdais, kurie krinta iš sėjėjo delno. "Sidabriniai siūlai" tartum suriša dangų su žeme. Girdoma ištroškusi žemė.

Žemė, krašto grožis kaskart gyvi žmonių lūpose. Apgailestaujama dėl išardyto kaimo, pamirštų tradicijų, apeigų.

Gamtos ir žmogaus tapatumas jaučiamas novelėje "Apyaušrė". Labai sunkios Kristinai dienos tartum kontrastas šviesiam pavasariui, kada žydi obelys, visur jaučiasi svaigus ir malonus medžių bei besiskleidžiančių gėlių kvapas. Mėšlavežis nesujaukia to grožio, nes tai tartum pagalba žemei. O juk sodietis neatskiriamas nuo kasdieninio darbo, kuris jam ne prievolė, o šventa pareiga. Turbūt todėl jo darbas - tai kasdieninė šventė.

Žemės motinystės motyvas iškeliamas novelėje "Kaitra". Senukas rugių lauke randa gimdančią merginą. Merginai rugiai - tai užuovėja ir prieglobstis sunkiu metu. Miklošienė ir Vaitiškis kupini gailėsčio priglaudžia naują gyvybę, nes jiems, kaip ir motinai žemei, svarbu išsaugoti ir apginti tai, kas gyva.

Mažasis Petriukas augo ir bėginėjo po jį priglaudusią žemę, kuri “kaip perinti paukštė plačiais sparnais apgūžusi trapias, besikalančias gyvybes”, gyveno kartu su ja. Taip čia parodomos mažo vaikelio sąsajos su gimtosiomis vietomis.

Iš visų M. Katiliškio herojų didžiausią mistinį, šiek tiek pagoniškos dvasios turintį pasaulį, yra susikūręs pirmosios pavasario novelės pagrindinis veikėjas Juozapas Dryža. Jis jaučiasi neatskiriamas nuo žemės ir supančios aplinkos. Juozapas Dryža šventai bendrauja su motina žeme. Toks amžinas ryšys yra lyg jo gyvenimo prasmės supratimas. Taip yra turbūt todėl, kad žemė ilgus šimtmečius buvo pagrindinė lietuvių vertybė ir rėmėja. Anot A. Maceinos: “Lietuvio pašamonės Dievas yra žemė, suprasta gimdančios ir ugdančios galios prasme”.

Senasis ūkininkas mylėjo žemę: “Ak tu žeme, žemele juodoji! - sušuko nebeįsitekdamas savyje. Ir eidamas toliau kartojo - kokia tu didelė ir brangi! Ir lankė ją Dryža, žiemą ištrūnijęs po kailiniais. Ir džiaugėsi jaja, pakilusia iš sniego patalo. Jis palietė žemę ranka, pagrabinėjo pirštais kaip neregys mylimą veidą”. Lietimasis su žeme, jos lankymas yra prasmingas. Taip jis dar labiau suartėja, gauna “žemės energija”.

Dryža supranta, jog žemei reikia padėti, kad ji galėtų “pagimdyti” ir išauginti derlių: “reikia budėti, nepailsti niekad, ginti ją, kaip gina paukštė savo jauniklius. Neatsitraukti nuo jos, nors ir kaip jau būtumei išvargęs. Nėra poilsio žemei - išeinančius turi pavaduoti jaunieji”. Taigi, kaip žemė kiekvienais metais pasitraukia į žiemos poilsį, atsilyginusi žmonėms už triūsą ir rūpestį, taip ir žmogus, kada išeina į jo vietą ateina kiti, turi kažką palikti. Kad Dryžos gyvenimas nenuėjo niekais, rodo ir vienas iš jo daugelio “palikimų”. Tai tarp namų ir kapinaičių tūnantis beržynas, kuris yra lyg prasmingai nugyvento gyvenimo simbolis.

Dar mūsų protėviai pirmojo pavasario griautinio palietą vandenį - lietų, siejo su žemės apvaisinimu. Jie tikėjo, kad po jo žemė tampa nėščia. Dryža pasišventęs ir įsijautęs daro alų, tartum kartodamas apvaisinimo aktą. Tai yra lyg ritualinis veiksmas (alus - miežio kraujas), lyg apeigos skirtos deivei Žemynai. XVI a. Sembos sudūviai prieš pirmąjį arimą žemei nupildavo apeiginio alaus ir tik paskui gerdavo patys. Tai rodo, kad senųjų tikėjimų dvasia vis tiek persiduoda iš kartos į kartą, ir pasak H.Gimbutienės: “lieka lietuvių sielos dalimi”.

Dryža “užduoda gyvenimą”, o pats pasitraukia. Mirtis - lyg žemės, su kuria jis gyveno nuo pat lopšio, trauka. Jis nebijo jos sutikti, nes tiki, kaip tikėjo jo tėvai, protėviai, kad siela nemiršta, kad ji dalyvauja šeimos ir

kaimo gyvenime. Paties Dryžos noru ji turi būti įsikūrusi dviejų upelių santakoje, ant kalnelio esančiose kapinaitėse, nes: "čia subėgs visos pėdos, visi šešėliai užklostys. Senųjų namų dūmai prasikoš medžiais. Čia girdėsi sūnaus kirvio pokšėjimą ir jo vaikų džiaugsmą. Tas pats debesėlis užkris rasa ir vieno vėjo šuoro sukeltos dulkės nuguls kapą".

Iš tiesų, žemė yra visų mūsų pradžia. Ji žmogų lydi nuo pat lopšio, maitindama ir nešiodama, o šį "nudainavus į kalnelį" vėl priglaudžia. Žemė ir žmogus yra viena visuma, nes vienas be kito negali egzistuoti. Taigi, galiu daryti išvadą, jog žmogus ir žemė yra ta pati esmė.